

Aan:
Ministerie van Cultuur, Onderwijs en Wetenschap
t.a.v mevrouw Gunay Uslu, staatssecretaris
postbus 16375
2500BJ Den Haag

Wageningen, 30-1-2022

Betreft: Consultatie 'Wijziging Besluit Erfgoedwet Archeologie'

Geachte mevrouw Uslu,

De voorgestelde wijziging van de Erfgoedwet (zie Besluit Erfgoed en Archeologie) ten aanzien van vliegtuigbergingen, opsporing van vermisten en explosieven heeft ten functie een bestaande discrepantie tussen wet en praktijk glad te strijken. De wijziging doet dit met een *pragmatische oplossing* door opgravingsactiviteiten door de Krijgsmacht uit te zonderen van de Erfgoedwet. Echter, hoewel pragmatisch mogelijk zinnig, is dit een *principiële vergissing*. Hieronder een toelichting.

De Erfgoedwet heeft ten doel een zorgvuldige omgang met erfgoed te borgen ten behoeve van het maatschappelijk belang. Erfgoed kan daarbij niet alleen gezien worden als het materiaal in de bodem, de sporen en spulletjes, maar is onlosmakelijk verbonden met haar maatschappelijke waarde, dan wel betekenis (zie ook de beleidsbrief Erfgoed Telt van de minister OCenW en de huidige verkenning van de minister naar de ratificatie van het Verdrag van Faro). Ook het 'opgraven' is een culturele praktijk die onderdeel is van de totstandkoming van betekenis van erfgoed: de wijze van opgraven reflecteert de waarden die we toekennen. Het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog is een categorie die gepaard gaat met een grote maatschappelijke betekenis. Daartoe horen ook vliegtuigwrakken uit de oorlog en soms ook de context waarin vermiste militairen worden aangetroffen, zoals schuilplaatsen uit 1940 op de Grebbeberg. De cultuurhistorische waarde van het archeologisch erfgoed van de Tweede Wereldoorlog wordt breed onderkend: karterend onderzoek, archeologische waardering en opgraving ten behoeve van behoud in de AMZ en musealisering zijn inmiddels algemeen.

Alle erfgoed, ook al het archeologisch erfgoed, wordt beschermd, beheerd en gebruikt vanuit maatschappelijke doelen en belangen. Dit volgt uit de strekking van de Erfgoedwet. Een kernvraag bij betekenisgeving van erfgoed is: wie bepaalt het narratief? Dit is een

politieke vraag, want de partij die het narratief bepaalt, heeft macht over de betekenis van de geschiedenis in het heden. Hierover bestaat brede wetenschappelijke consensus (zie bijv. werk L.J. Smith, Rob van der Laarse e.a.). **Daarom is het van uiterst belang dat in alle facetten van omgang met erfgoed, waaronder opgraving, ten alle tijden een democratische debat en besluitvorming mogelijk is.** Het gaat daarbij om debat tussen experts (wetenschappelijke peers) zowel als maatschappelijk debat binnen erfgoedgemeenschappen (zie Verdrag Faro) en de invloed die burgers daarin hebben op overheden.

De principiële vergissing die de voorgestelde wijziging maakt in haar pragmatische benadering, is te veronderstellen dat de **Krijgsmacht een civiele organisatie is. Dat is echter niet het geval.** De Krijgsmacht staat als wapen van de overheid buiten de burgermaatschappij. Op de uitvoering van de taak van de Krijgsmacht kan de burger dus ook geen democratische invloed uitoefenen. Dit is nadrukkelijk deel van het ontwerp van de Krijgsmacht. De huidige praktijk van archeologische begeleiding van vliegtuigbergingen bevestigt dit ook: wensen van erfgoedprofessionals, die opgeleid zijn de kwaliteit van het narratief te bewaken, worden door de SOVB (stafofficier vliegtuigbergingen) ingewilligd op basis van welwillendheid en de mate van welwillendheid hangt sterk af van personen en context. Let wel, dit is geen incident, dit is hoe Defensie staatsrechtelijk ook is ontworpen. De krijgsmacht legt alleen verantwoording af voor haar werkwijze aan de minister van Defensie, dan wel het kabinet.

Dat een stafofficier, of onderdelen van Defensie zelfstandig kunnen beslissen over erfgoed is onwenselijk. Erfgoed dat via de voorgestelde wijzigingen onttrokken wordt aan het bereik van de Erfgoedwet, kan als verloren worden beschouwd voor democratisch debat en democratische ontwikkeling van de culturele leefwereld. Defensie wordt hiermee een politieke speler die invloed krijgt op het narratief, waarbij de waarden die de Erfgoedwet probeert te borgen niet meer gegarandeerd zijn.

Gaan we een Krijgsmacht laten bepalen welke betekenis ons erfgoed heeft? Wat mij betreft niet: elke directe invloed op het narratief van erfgoed door de Krijgsmacht moet voorkomen worden, want erfgoed is een civiele aangelegenheid.

Met hartelijke groet

Jobbe Wijnen
Contemporain archeoloog en erfgoedadviseur